

Katowice-Kielce-Kraków, 03 października 2021 r.

dr hab. Leszek Wieczorek, prof. UJK

Wydział Prawa i Nauk Społecznych
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

**Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Agnieszko Nymś-Górnej**

na temat

Więżniowie z niepełnosprawnością ruchową w zakładach karnych

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Piotra Stępnika

Problematyka recenzowanej monografii ma znaczenie zarówno z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia, bowiem w polskiej doktrynie prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki (więzieniaoznawstwa), ale także i pedagogiki w zasadzie brak aktualnego i kompleksowego opracowania dotyczącego problematyki więźniów z niepełnosprawnością w zakładach karnych. Jak bowiem słusznie wskazuje Autorka „dostępna literatura koncentruje się bądź na oddziaływaniach penitencjarnych, bądź na niepełnosprawności (a – dopisek mój) niewiele można znaleźć opracowań, które traktują o oddziaływaniach skierowanych do skazanych z niepełnosprawnością”.

Przedłożona mi do recenzji dysertacja doktorska przygotowana przez Panią magister Agnieszkę Nymś-Górną jest opracowaniem, które należy ocenić pozytywnie. Opracowanie jako całość daje dowód orientacji Autorki w metodologii prowadzenia badań, analizie danych czy konstruowaniu wniosków i postulatów. Podjęta tematyka bez wątplenia dotyczy grupy niezwykle niszowej, jeśli chodzi o jednostki penitencjarne. Nie mniej jednak takowa grupa (co współcześnie jest nareszcie dostrzegane) jest a fakt jej funkcjonowania w jednostce penitencjarnej i specyficzne problemy z tym związane

istnieją, wskutek czego dobrym zamierzeniem było zbadanie tego i analiza z tym związana.

Jedną z wielu przypadłości towarzyszących osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych na terenie naszego kraju ale i w skali całego świata, jest wybrana przez Autorkę niepełnosprawność ruchowa. Patrząc na znaczenie tego typu ograniczeń przy wyzwaniach stojących przed niepełnosprawnym w życiu codziennych na wolności a tym bardziej w specyficznych warunkach izolacji więziennej, uzasadnionym wydaje się być podniesie tej kwestii w kontekście badań naukowych. Okolicznościami przemawiającymi za tym, wydaje się być chociażby podnoszone w pracy niezadowolenie badanych osadzonych niepełnosprawnych. W konsekwencji więc Autorka za pośrednictwem (między innymi) badania opinii osadzonych oraz funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników jednostek penitencjarnych na przykładzie kilku jednostek sprawdziła ich przystosowanie (ich - jednostek penitencjarnych i kadry) do przebywania w nich osób z niepełnosprawnością ruchową.

Recenzowana praca składa się ze wstępu będącego uzasadnieniem wyboru tematu oraz czterech zasadnie wyodrębnionych ale i stanowiących logiczną całość części oraz zakończenia. Każda z części została podzielona na rozdziały, których łączna ilość to aż 24. Ponadto praca zawiera dość obszerną bibliografię (literatura - głównie polska i akty prawne), spis tabel i schematów oraz w aneksach autorskie narzędzia badawcze.

Autorka we wstępie wskazuje na motywy przemawiające za wyborem niniejszego tematu, którymi są odpowiednio interdyscyplinarność a poprzez to rozważenie przedmiotowej kwestii na gruncie jednostek penitencjarnych, brak spójnej literatury łączącej obie dziedziny czy wreszcie podnoszony kryzys resocjalizacji i stanowiska opinii publicznej. To i szereg innych czynników prowadzi do wniosku, iż wybrany temat w prawidłowy sposób wpisuje się w katalog aktualnych problemów osób niepełnosprawnych.

Część pierwsza dotycząca zagadnień ogólnych, a w tym polskiego systemu penitencjarnego w kontekście ochrony zdrowia osadzonych jest poprawna. W rozdziale

tym Autorka prawidłowo definiuje pojęcie zdrowia, choroby i niepełnosprawności na podstawie właściwie dobranej literatury przedmiotu oraz częstokroć różnorodnych (zestawionych ze sobą i konfrontowanych) poglądów doktryny. W dalszej części trafnie charakteryzuje pojęcie niepełnosprawności oraz „tytułowy” polski system penitencjarny, sięgając w tym celu do polskiego ustawodawstwa (do ustaw, jak i przepisów wykonawczych). Systematyzując jednostki penitencjarne opracowała zbiory danych statystycznych prezentujące wymiar, strukturę i organizację więziennej służby zdrowia. Dokonując jednoczesnej selekcji podjętych zagadnień obrazuje je danymi statystycznymi, ograniczając się jednak jedynie do (co prawda aktualnych, tj. współczesnych ale jedynie dwóch) lat 2019 i 2020. W dalszym etapie dokonuje swego rodzaju subsumcji, opisując obserwowane na przestrzeni tego okresu zmiany. Ponadto dokonuje ogólnego opisu przyjętych procedur i modeli działania funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników jednostek penitencjarnych na wypadek poszczególnych problemów zdrowotnych osadzonych.

Część druga pracy obejmuje zagadnienia związane z niepełnosprawnością fizyczną w kontekście polskiego systemu penitencjarnego. Autorka rozpoczyna rozważania od doktrynalnych dywagacji na temat istoty kary pozbawienia wolności, powołując się na przyjęte w literaturze modele i wzorce. W kolejnych rozdziałach omawia zagadnienia związane z odbywaniem kary, w tym w szczególności warto podkreślić takie jak przygotowanie jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Autorka - częstokroć w sposób „negatywny” - omawia poruszane zagadnienia odnosząc się w pierwszej kolejności do zagrożeń związanych z nimi (np. problematyki samobójstw czy uzależnień) niejako spychając na drugi tor istniejące (choćby modelowo) pozytywne skutki wykonania kary (na przykład funkcja prewencyjna czy resocjalizacyjna kary pozbawienia wolności). Szczątkowo i ogólnikowo przeprowadza analizę prawnoporównawczą systemów penitencjarnych innych państw w kontekście niepełnosprawności fizycznej, nie przyjmując jednego modelu prowadzonych analiz ograniczając się przy tym często do przywołania jedynie najważniejszych kwestii.

Na podstawie wybranych dokumentów i statystyk trafnie wykazuje interesujące w kontekście tematu pracy i prowadzonych analiz np. dolegliwości izolacji więziennej, liczbę poszczególnych „niepełnosprawności” w ujęciu ogólnokrajowym, dokonując przy tym analizy porównawczej sięgając (tym razem) do danych sprzed kilku lat. W ramach podjętych badań odnosi się do różnorodnych opracowań statystycznych skutecznie selekcjonując dane na potrzeby podejmowanych zagadnień. Nieco uwagi poświęca pracy socjalno-penitencjarnej, posiłkując się przy tym modelowymi ujęciami prezentowanymi w literaturze przedmiotu. Kończąc swoje doktrynalne rozważania i przechodząc do badań empirycznych stawia zasadne pytania wprowadzające w problematykę planowanych badań („Podsumowanie. Obszary i problemy do badań”).

Dostrzeganym problemem towarzyszącym części pierwszej i drugiej analizowanej rozprawy jest brak wstępnego i precyzyjnego rozróżnienia i zdefiniowania osadzonego, skazanego i „więźnia”. Autorka posługuje się częstokroć tymi pojęciami zamiennie, wskutek czego wielokrotnie można jedynie przypuszczać, iż swymi rozważaniami objęła jedynie osoby skazane (na bezwzględną karę pozbawienia wolności), a być może (?) i (niejednokrotnie) tymczasowo aresztowane. Autorka na początku pracy wprost wskazuje, iż rozważania dotyczą zakładów karnych oraz aresztów śledczych, z których te drugie – oczywiście jedynie „co do zasady” - przeznaczone są do izolacji osób tymczasowo aresztowanych, bez dalszego zdefiniowania kategorii osadzonych których przedmiotowe badania dotyczą.

Część trzecia dysertacji to Założenia metodologiczne badań własnych. Doktorantka na potrzeby niniejszej pracy przyjęła podział celów badawczych na poznawcze, teoretyczne i praktyczne. Sformułowała następujące cele badawcze: opisanie grupy więźniów z niepełnosprawnością ruchową, zbadanie rozwiązań systemowych, określenie i ocena stopnia przygotowania badanych jednostek penitencjarnych do przyjmowania osób pozbawionych wolności z niepełnosprawnością ruchową, zbadanie sposobu postępowania penitencjarnego wobec takich osób pod względem indywidualizacji i dostosowania do potrzeb tej grupy oraz skonfrontowania sposobu pracy penitencjarnej z osadzonymi z niepełnosprawnością ruchową w praktyce

z pedagogicznymi modelami oddziaływań resocjalizacyjnych i penitencjarnych. Sformułowała 4 problemy główne, które dookreśliła w 11 pytaniach szczegółowych. Powyższe założenia metodologiczne zwięździło postawienie 6 (trafnie i poprawnie sformułowanych) hipotez, wśród nich takich, iż „im więcej czasu skazani z grupy kontrolnej spędzają z niepełnosprawnymi skazanymi, tym częściej nie chcą pełnić funkcji opiekuna osoby niepełnosprawnej”, oraz, że „im potrzeba ochrony zdrowia wśród skazanych niepełnosprawnych jest silniejsza, tym częściej rezygnują z innych oddziaływań penitencjarnych, skupiając się przede wszystkim na usługach medycznych”.

Zauważyć w tym miejscu należy, że sformułowane założenia metodologiczne zostały skonstruowane poprawnie, w tym dostatecznie precyzyjnie i logicznie i ponadto są powiązane tak z tematem pracy, jak i pomiędzy sobą.

Tą część pracy wieńczą prawidłowo określone zmienne (zależne i niezależne) oraz towarzyszące im wskaźniki.

Dobór grupy do badań także był poprawny albowiem badania przeprowadzono w jednostkach podległych Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Poznaniu oraz w Zakładzie Karnym w Czarnem (Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Koszalinie), co Doktorantka właściwie uzasadniła.

Podkreślić należy, że grupa kontrolna dobrana została z trzech zakładów karnych, w których zostało pozyskane najwięcej danych od skazanych niepełnosprawnych a badania przeprowadzono do listopada 2018 roku do marca 2020 roku uzyskując łącznie dane ze znacznej ilości źródeł (404 akta, ankiety, wywiady).

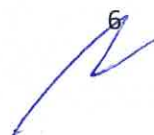
Przyjęta metodologia badań jak i ich organizacja była więc poprawna.

Część szósta dotycząca analizy badań własnych zawiera ogólne informacje o zbadanych zakładach karnych (według mnie ta część mogłaby – a nawet powinna - znaleźć się w rozdziale metodologicznym, przy opisanu terenu badań) oraz ich przygotowaniu do przyjmowania osób niepełnosprawnych w świetle obserwacji własnej oraz charakterystyki grup objętych badaniem (ta część również mogłaby – a nawet powinna - znaleźć się w rozdziale metodologicznym przy opisanu terenu badań).

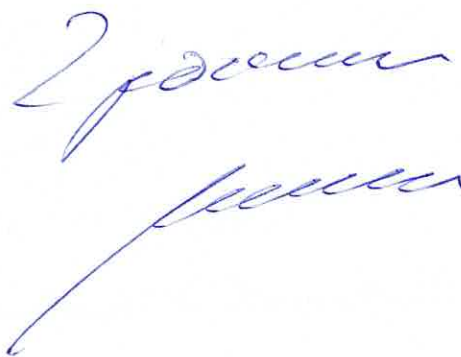
Na tym tle rzetelnie omówiono stan zdrowia skazanych niepełnosprawnych oraz odniesiono uzyskane wyniki badań do problematyki niepełnosprawności z perspektywy badanych z grupy porównawczej. Tą część pracy uzupełnia opis funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami w zakładzie karnym (życie codzienne, warunki odbywania kary, wpływ na niepełnosprawności więźniów na pracę penitencjarną) i – oddzielnie – społecznego funkcjonowanie więźniów niepełnosprawnych (relacje społeczne, w tym traktowanie niepełnosprawnych więźniów w opinii skazanych niepełnosprawnych, skazanych z grupy porównawczej, wychowawców penitencjarnych oraz więźniów – opiekunów niepełnosprawnych) a także analizy dotyczące postępowania z więźniami niepełnosprawnymi oraz udzielanej pomocy medycznej i opieki zdrowotnej nad nimi (pomoc medyczna w ocenie więźniów, personelu medycznego) oraz analiza pracy penitencjarnej w kontekście ochrony zdrowia.

Całość wieńczy Zakończenie zawierające trafnie skonstruowane podsumowanie i wnioski oraz postulaty i propozycje. Co szczególnie istotne opracowano także katalog rekomendacji dotyczących pracy z niepełnosprawnymi skazanymi związanych z ochroną zdrowia (sześć) i organizacją wykonywania kary pozbawienia wolności (osiem), które opierają się na idei wyrównywania szans, a zakładane (postulowane) działania stałyby się instrumentem realizacji zasady równości.

Ocena wszystkich podstawowych elementów rozprawy doktorskiej jest pozytywna. Doktorantka właściwie posługuje się dorobkiem nauk pedagogicznych z jednoczesnym powiązaniem go z dorobkiem penitencjarnym. Kolejnym pozytywnym aspektem jest sposób wykorzystania danych i informacji statystycznych w tym zakresie. Doktorantka konsekwentnie trzymała się przyjętego modelu badań, systematycznie i trafnie wyjaśniając kontekst praktyczny i teoretyczny poruszanych zagadnień oraz zjawisk i na tej podstawie wyciąga prawidłowe wnioski i konstruuje uzasadnione opinie. Wydaje się jednak, że recenzowana praca powinna być poddana dokładniejszemu opracowaniu redakcyjnemu (w szczególności korekcie).

Powyższe uwagi i oceny częściowe, dotyczące różnych kwestii analizowanej problematyki i recenzowanej pracy, prowadzą do jednoznacznego, pozytywnego wniosku, że **recenzowana rozprawa odpowiada wymogom** określonym w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. j. Dz. U. z 2016r., poz. 882, 1311), w szczególności zgodnie z art. 13 tejże ustawy stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Biorąc powyższe pod uwagę wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Agnieszki Nymś-Górnej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, consisting of two lines of cursive script. The first line is shorter and ends with a small flourish, while the second line is longer and extends further to the right.